

A KÖZTERÜLETEK ÉS A NÖVÉNYZET JELENTŐSÉGE A JÖVŐ NAGYVÁROSAIBAN

JÓNA LÁSZLÓ

jona.laszlo@krtk.hu

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM
KÖZLEKEDÉSI TANSZÉK

KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
REGIONÁLIS KUTATÁSOK INTÉZET
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI TUDOMÁNYOS OSZTÁLY

MAGYAR URBANISZTIKAI TÁRSASÁG

ABSZTRAKT

A tanulmány a közterületek, azon belül pedig a zöldterületek szerepét és jelentőségét vizsgálja a városi térben. A világon ugyanis mindenhol egyre többen költöznek a városokba, és ez a folyamat már hazánkban is érezhető. A közterületeknek és a városi növényzetnek ezért sokkal fontosabb lesz a szerepe a jövőben, mint napjainkban. Ugyanakkor kérdéses, hogy a 21. században mi az ami az emberek számára fontos egy köztér vagy egy park kialakítása során. Milyen funkciókkal, szolgáltatásokkal, vagy eszközökkel kellene rendelkezniük. A tanulmány ezért korábbi kutatások, és egy online felmérés eredményével mutatja be, mire van szükség ahhoz, hogy a közterületek és zöldterületek a jövő városiban is élhetőek maradjanak.

ABSTRACT

The study deals with the role and importance of the public spaces and within the green spaces in the city area. Because everywhere around the world more and more people are moving into the cities and this process even in our country also sensible. Therefore, the role of the public spaces and green spaces will be more important in the future as nowadays. However, it is an issue that what is important in the 21. century for the people during the design of a square or a park. What kind of functions, services or tools should they have. Therefore, the study presents with the results of previous researches and an online survey what is needed for the public spaces and green spaces could remain liveable in the cities of the future.

1. BEVEZETŐ

Számos korábbi kutatási igazolta már hogy a világ népességének egyre nagyobb része él városokban, az ENSZ *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision* előrejelzése szerint 2050-re ez az arány 68% lesz. Az ENSZ hazánk esetében pedig azt jósolja, hogy a magyar népesség 82%-a lesz város lakó. Ebből adódóan a jövő városinak komoly szociológiai és demográfiai problémákkal kell majd szembenézniük, elsősorban a megnövekedett lakosságszámnak köszönhetően. (Ugyanakkor azt fontos megjegyezni, hogy Magyarországon jelenleg a népességfogyás és az elöregedés a jellemző a városokra.) Ezért a közterületeknek és zöldterületeknek sokkal jelentősebb lesz a szerepük mint napjainkban, ugyanis ezek azok a „terek” minden városban, ahol nemtől, életkortól, vallástól, végzettségtől, stb. függetlenül minden társadalmi réteg megtalálható. Illetve ezeken a helyeken tudnak a különböző társadalmi rétegek egymással találkozni, párbeszédet folytatni, aktívan vagy

passzívan kikapcsolódni, szórakozni stb. Mindez pedig jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy a különböző társadalmi rétegek, illetve csoportok megismerhessék egymást. (Thompson, 2002)

De nemcsak a társadalmi élet szempontjából fontosak a közterületek, hanem abból a szempontból is, hogy lehetőséget biztosítsanak a személygépjárművek és a kerékpárok mellett a gyalogosoknak is a közlekedésre. A gyaloglás ugyanis a fenntartható és egészséges város alapja. Azokban a városokban, ahol javították a gyaloglás feltételeit, ott a gyalogos aktivitások jelentős mértékben megnövekedtek, de még ennél is nagyobb növekedés volt tapasztalható a társas és a rekreációs tevékenységek területén. (Ghel, 2014) A közterületeken kívül a fenntartható városok nélkülözhetetlen eleme még a zöldterület. A városok nyilvános zöldterületeivel kapcsolatos kutatások bizonyították, hogy a növények nemcsak tiszta levegőt biztosítanak, hanem megkötik a vizet és a talajt. Ezen kívül komoly szerepet töltenek be a városi klíma alakításában, ugyanis hőmérsékletcsökkentő tulajdonsággal rendelkeznek, de ami különösen fontos, segítik a szorongásos emberek gyógyulását, a stressz leküzdését, valamint javítják az emberi viselkedést és jellemet. Nem véletlen hogy a World Health Organization (WHO) úgy gondolja, az egészséges élethez szükséges zöldterület nagysága $9,5 \text{ m}^2/\text{fő}$. (Anguluri, Narayanan 2017)

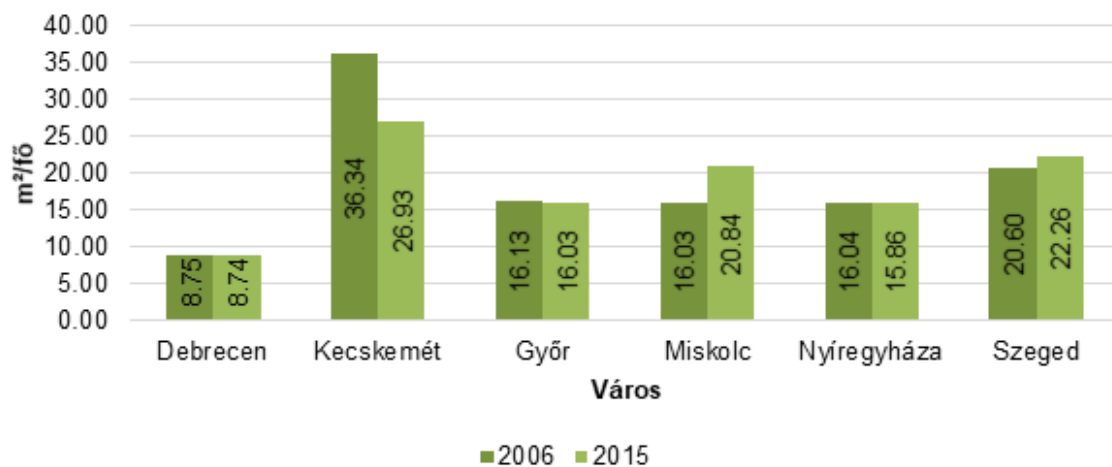
Kérdéses azonban, hogy hazánk városiban elegendő zöldterület áll-e rendelkezésre jelenleg a lakosság számára. Ahogyan az is kérdés, hogy milyen közterület-fejlesztéseket látnának szívesen. A jelenlegi tanulmányban ezért bemutatásra kerülnek a városi zöldterületek fontosabb jellemzői, valamint egy közterekkel és parkokkal kapcsolatos online felmérés fontosabb megállapításai.

2. A ZÖLDTERÜLETEK JELENTŐSÉGE

Ahogyan a bevezetőben is szerepelt, a zöldterületek (melybe beletartozik valamennyi a közösség számára megnyitott és használható városi park, tér, kert, stb.) nemcsak az oxigéntermelésért és a levegő tisztántartásáért felelnek, hanem számos más hasznos tulajdonsággal is rendelkeznek a városi térben. Amit mindenképpen fontos kiemelni, az a zöldterületek jótékony hatása a fizikai és mentális egészségre. Ugyanis kutatások bizonyították, hogy pozitív összefüggés van a zöldterületek, valamint a fiatalok, a felnőttek, és az idősek fizikai aktivitása között. Továbbá a természetben végzett fizikai aktivitás sokkal hatásosabb a mentális egészség megőrzésében, mint bármely más környezetben végzett fizikai tevékenység. Ezzel szoros összefüggésben áll, hogy a zöldterületek csökkentik a stresszt. Egy másik kutatás pedig igazolta, hogy a zöldterületek képesek csökkenteni az egészségbeli különbségeket a magasabb és az alacsonyabb társadalmi-gazdasági státuszú városi területeken élők között. Egy Angliában végzett felmérés például igazolta, hogy elsősorban a szív-és érrendszeri megbetegedések miatt bekövetkezett elhalálozások az alacsony és magas társadalmi-gazdasági státuszú területek között ott volt jelentéktelenebb, amelyik a legtöbb zöldterülettel rendelkezett. (Takemi Sugiyama et al. 2018)

Fontos ugyanakkor azt is megjegyezni, hogy az emberek többsége nem sportol, vagy más fizikai tevékenységet végezni megy a városi parkokba. Egy erre vonatkozó felmérés azt állapította meg, hogy az emberek mindössze 3%-a végez könnyű fizikai mozgást, 5%-a méréselt fizika mozgást, és mindössze 8% közepes vagy erőteljes testmozgást a zöldterületeken. A legtöbb ember ugyanis pihenni jár ezekre a helyekre, ahol általában leülnek, állnak, vagy fekszenek. Egy amerikában végzett kutatás szintén ezt erősítette meg, ahol 30 városi parkot vizsgáltak meg, és végül arra jutottak, hogy az ott tartózkodók 68%-a csak ülő tevékenységet folytatott. (Takemi Sugiyama et al. 2018)

Mindezek után érdemes megvizsgálni, hogy hazánkban hogyan alakult a 100 ezer főnél népesebb városokban a zöldterületek nagysága, figyelembe véve a WHO 9,5m²/fő ajánlását (1.ábra).

(1. ábra) A 100 ezer főnél népesebb magyar városok egy főre jutó zöldterületének nagysága (m²/fő).

Forrás: KSH-TeIR alapján szerkesztette Jóna László

Ahogy az 1. ábrán is látható, a nagyobb hazai városok közül egyedül Debrecen városában kevesebb jelenleg a WHO által javasolt egy főre eső zöldterület nagysága. Az összes többi városban jóval meghaladja az ajánlott 9,5 m²/fő értéket a zöldterület. Győr, Nyíregyháza esetében másfélszeresen, Kecskemét, Miskolc és Szeged esetében pedig több mint a duplája. Fontos azonban megjegyezni, hogy ezek az értékek az összes városi zöldterületet magukba foglalják, vagyis beletartoznak a parkokon és a közterületeken található növényzeten kívül a kertek, a városi erdők, folyópartok, stb. Éppen ezért nehéz meghatározni jelenleg, hogy Magyarország esetében pontosan mennyire áll rendelkezésre elegendő nyilvános zöldterület a városokban a lakosság számára. Továbbá kérdéses az is, hogy mi az amit hazánkban elvárnak az emberek a közösségi terek és parkok kialakításától, és mitől válhatnak sikeressé. Így a következő fejezetben egy erre vonatkozó kutatás eredményét igyekszem bemutatni.

3. A KÖZÖSSÉGI TEREK ÉS PARKOK FELMÉRÉSÉNEK EREDMÉNYE

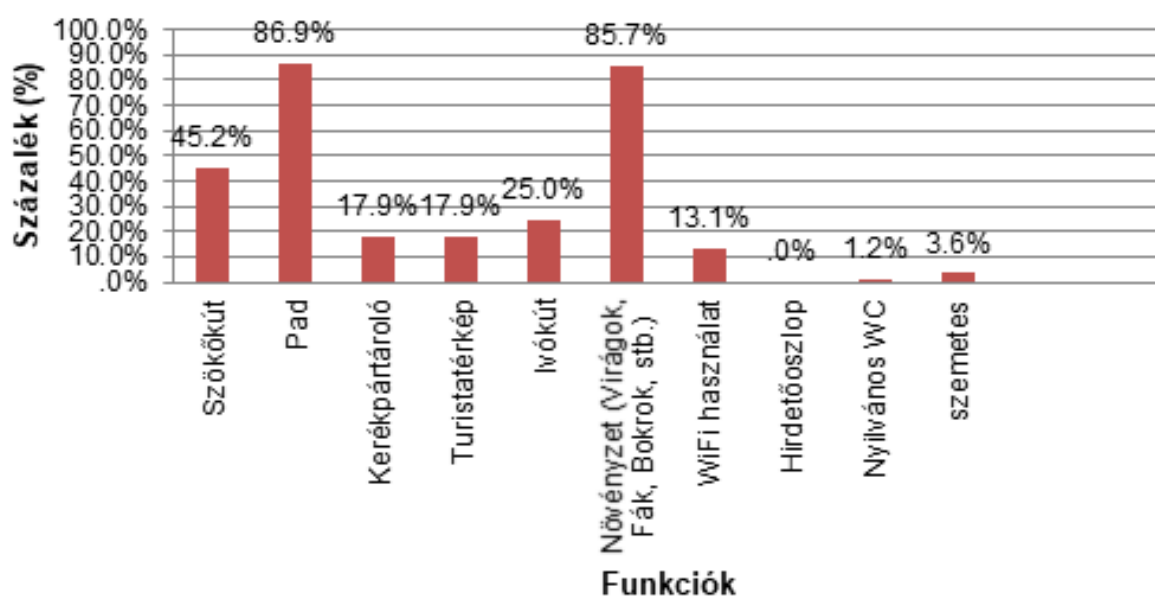
A közösségi terekkel kapcsolatos online felmérés 2012 júniusától szeptemberig tartott, mely során 84 fő került lekérdezésre. Az alacsony részvételi arány miatt így az online felmérés nem reprezentatív, és az eredmények, megállapítások nem általánosíthatóak. A kérdőívet kitöltők válaszai alapján ugyanakkor érdekes volt látni, hogy hogyan gondolkodik ez a 84 fő a közösségi terekről, és parkokról.

A válaszadók kétharmada nő volt (64%), egyharmada férfi (36%), az iskolai végzettséget tekintve pedig kétharmad felsőfokú végzettséggel rendelkezett (67%). A szakközépiskola/technikummal rendelkezők még az egyötödét (19%) sem tették ki a megkérdezetteknek, a gimnáziumi (9%), és a szakmunkás végzettségűek pedig ennél is jóval kevesebben voltak. Az általános iskolát és a szakiskolát végzők nem kerültek bele a mintába.

A foglalkozást tekintve a megkérdezettek 70%-a volt alkalmazott beosztottként, amitől a többi kategória jelentősen elmaradt, ugyanis a diákok/hallgatók 15%-át, a vállalkozók az 5%-át, a vezető beosztásban lévő alkalmazottak és a nyugdíjasok a 4%-át, míg végül a munkanélküliek a 2%-át tették ki.

A korösszetételt tekintve a 21 és 30 év közöttiek közel kétharmadát (63%), a 31 és 40 év közöttiek az egyötödét (20%) tették ki a megkérdezetteknek, a 41 és 50 (9%) az 51 és 60 (4%), valamint a 61 és 70 (4%) év közöttiek aránya pedig jóval elmaradt az előző két korcsoporttól. Három korcsoportból egyáltalán nem sikerült mintát venni: a 14 év alattiaktól, a 14–20 év közöttiektől, és a 71 év felettiektől. Ennek oka a 71 év feletiek esetében feltehetően az lehetett, hogy ez a korosztály ismeri és használja a legkevésbé az internetet, illetve a közösségi oldalakat, melyen keresztül volt elsősorban elérhető az online felmérés kérdőíve. A 14 év alattiaknak pedig feltehetően nem keltette fel az érdeklődését a kutatás. Az ő esetükben minden bizonnyal az iskolában való lekérdezés lett volna az egyik legcélravezetőbb módszer, melyhez azonban forrásra és hosszabb kutatási időre lett volna szükség.

A felmérés első kérdésében arra kellett választ adniuk a megkérdezetteknek, hogy melyek azok az utcabútorok, funkciók vagy szolgáltatások, amit szívesen látnának egy köztéren. A megadott szempontok közül mindenki legfeljebb hármat választhatott ki. A legtöbben a padokat jelölték meg (87%), amit nem sokkal elmaradva növényzet követett (86%) (2. ábra). Az eredmények láthatóan összhangban vannak az előző fejezetben ismertetett nemzetközi kutatások eredményével, ugyanis a legtöbben leülni szeretnének egy olyan köztéren, amit jelentős zöldterület vesz körül. Amit fontos még kiemelni az a szökőkút, amit a válaszadók 45%-a jelölt meg. Ugyanis láthatóan ez az arány jóval magasabb volt még az ivókutak (25%) arányánál is. Így a víznek elsősorban, mint mikroklimát és közérzetet javító „esztétikai élményként” kell megjelennie a tereken és nem, mint folyadékforrási lehetőség. A többi utcabútort, funkciót, illetve szolgáltatást pedig jóval kevesebben jelölték meg, melyek még a 20%-ot sem érték el a válaszok arányában. Ezek közül a legérdekesebb a díjmentes wifi, vagyis a vezeték nélküli internet használatnak a lehetősége, hiszen modern világunkban az információáramlás kulcsfontosságú szerepet tölt be. Mégis, ahogyan a 2. ábrán is látható, mindössze a válaszadók 13% gondolta úgy, hogy a köztereknek rendelkezniük kellene wifi szolgáltatással.

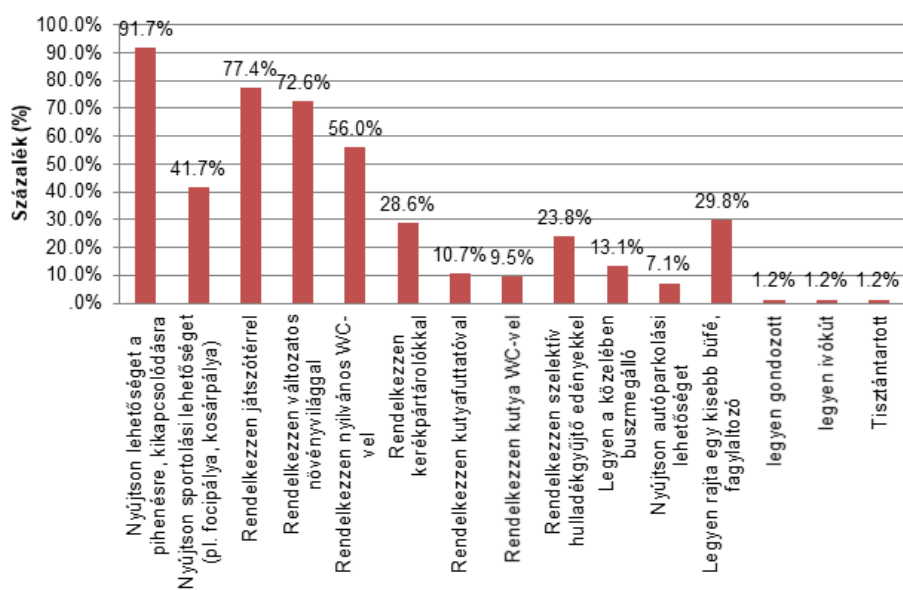
(2. ábra) A kiválasztott köztéri utcabútorok, funkciók, szolgáltatások aránya.

Forrás: saját szerkesztés

A következő kérdésben arra kellett választ adniuk a kérdőív kitöltőinek, hogy véleményük szerint milyen szempontoknak kell érvényesülniük egy parkban. Rendelkezzenek-e például játszótérrel, sportpályával, kutyafuttatóval, vagy nyilvános mosdóval. A felsorolt szempontok közül legfeljebb ötöt jelölhettek meg a válaszadók.

Az eredményekből egyértelműen kiderült, a legtöbben azt szeretnék, hogy a parkok pihenésre és kikapcsolódásra nyújtsanak lehetőséget (92%) (3.ábra). Ez szintén összhangban van a 2. fejezetben ismertetett nemzetközi kutatások megállapításaival. A második legtöbb jelölést a játszótérek kapták (77%) ami még a változatos növényvilágot (73%) is megelőzte több mint 4%-kal. Így megállapítást nyert, hogy az emberek számára különösen fontos a játszótérek jelenléte a parkokban. Mindez feltehetően annak köszönhető, hogy a játszótérek fontos szerepet töltenek be a társasági életben, hiszen családi és baráti társaságok is szervezhetnek közös programokat egy játszótéren.

Amit mindenképpen ki kell még emelni, az a nyilvános illemhely, ugyanis a megkérdezettek 56% tartja fontosnak azt, hogy egy parknak rendelkeznie kell vele. A sportolási lehetőségeket mindössze 42% jelölte meg, ami 14%-kal marad el az illemhelyekhez képest. Így megállapítható, hogy a sportolás nem a legfontosabb szempont az emberek számára egy park kialakítása során. Érdekes módon azonban a kerékpártároló elhelyezését is csak 29% támogatta, ami azért meglepő, mert a parkok nemcsak megközelíthetőek kerékpárral, de több olyan is létezik ahol kerékpáros tanpályát alakítottak ki a gyerekek számára. Mindemellett pedig a kerékpár az egyik legolcsóbb, és legnépszerűbb alternatív közlekedési eszköz, melynek komoly szerepe van a klímaváltozás megállításában is. A büfé, fagyaltozó elhelyezését mindössze 30% támogatta, a szelektív hulladékgyűjtő edények kihelyezését pedig 24%. A tapasztalatok is azt mutatják, hogy a kutyával rendelkező emberek többsége a közeli parkokba viszi le kedvencét sétálni, ugyanakkor mindössze 11% szeretne kutyafuttatót, és 9,5% kutya WC-t. Holott a kutya WC esetében fontos kiemelni, hogy a kutyaürülék eltávolítását jogszabály írja elő, így a kutyával rendelkezők számára különösen fontos lenne, ha mindezt megfelelő módon tehetnék meg. Valamint a parkok higiéniájának és tisztaságának megőrzésében is kiemelt szerepet tölthetne be a kutya WC. A további szempontok közül csupán 13% jelölte meg buszmegállókat, és 7% a parkolók kialakítását.

(3.ábra) A parkok használati és funkcionális igényei

Forrás: saját szerkesztés

Az eredményekből egyértelműen látható, hogy a közterek, és parkok esetében is az emberek számára a legfontosabb a pihenés, a kényelem és változatos növényvilág. A közterekenél kiemelésre került még a víz fontossága, a parkok esetében pedig a játszóterek, valamint a nyilvános illemhely elhelyezése. Így a jövőbeli terek, és parkok kialakítása során ezeket a szempontokat különösen figyelembe kell venni akkor, ha élhető és fenntartható közösségi tereket akarunk viszontlátni a városokban.

4. EREDMÉNYEK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

Ahogy a korábbi fejezetekben látható volt, a közterületek és az ott található növények sokkal fontosabb szerepet töltenek be egy város életében, mint hogy oxigént biztosítanak. Lehetőséget nyújtanak sportolásra, szórakozásra, társasági programok szervezésre, vagy egyszerűen csak pihenésre, kikapcsolódásra. De ami a legfontosabb tulajdonságuk, hogy csökkentik a stresszt, és segítenek a mentális egészség megőrzésében. Minderre pedig a jövő zsúfolt városaiban, és nagyvárosiban különösen nagy szükség lesz. Ahogy a zöldterületek klímajavító tulajdonságára is, hiszen korrunk, és a következő generáció legnagyobb kihívása a klímaváltozásból adódó extrém időjárási jelenségek mérséklése, majd helyrehozatala lesz. A városi klímaváltozást negatív irányba befolyásoló, úgynevezett hőszigetek megszüntetése is elsősorban a zöldterületek növelésével lehetséges.

Ahogy az online felmérés eredményeiből kiderült, a közterek, és parkok esetében legfontosabb az emberek számára, hogy rendelkezzenek megfelelő mennyiségű növényzettel. Ezen kívül mindegyiknek lehetőséget kell nyújtania pihenésre és kikapcsolódásra. A parkok esetében viszont különösen fontos volt még, hogy rendelkezzenek játszótérrel, ami annyira népszerűnek bizonyult, hogy még a változatos növényvilágnál is többen jelölték be.

Az eredmények alapján így megállapítható, hogy a várostervezőknek a jövőben törekedniük kell a zöldterületek növelésére. Természetesen a közterületek kötött jellegéből adódóan ez sok esetben komoly kihívást jelenthet. Ugyanakkor számos európai jó példa található olyan jellegű fejlesztésekre, ahol sikeresen növelni tudták a zöldterület arányát. De nemcsak ezek a területek nyújtanak lehetőséget a növényzet bővítésre, hanem például az épületek is. A függőleges kertek, vagy a zöldtetők használata nagyon sok európai városban (pl. Graz, Koppenhága, Malmö) már évek óta sikeresen működik. Így a jövőben ezeken a területeken érdemes további kutatásokat végezni, illetve hogy milyen további lehetőségek vannak még a zöldterületek növelésére. Mindezek ugyanis nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a jövő városai is élhetőek és fenntarthatóak maradjanak.

IRODALOMJEGYZÉK

Anguluri, R.–Narayanan, P. (2017): Role of green space in urban planning: Outlook towards smart cities. *Urban Forestry & Urban Greening* 25: 58-65.

Gehl, J. (2014): *Élhető városok*. Budapest: TERC Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

Sugiyama T., Carver A., Koohsari M. J., Veitch J. (2018): Advantages of public green spaces in enhancing population health. *Landscape and Urban Planning* 178:12-17

Thompson, C. W. (2002): Urban open space in the 21st century. *Landscape and Urban Planning* 60(2): 59-72.